

Z dialogu nikdo nevyjde stejný

Ztělesňoval papežství jako prozíravě obezřetné kormidlování mezi protichůdnými proudy

Nad osobností papeže Pavla VI. a nad hlavními prvky jeho pontifikátu se v rozhovoru zamýšlí jeden z významných českých katolických teologů, emeritní profesor teologické fakulty Papežské lateránské univerzity a emeritní profesor Teologické fakulty v Českých Budějovicích, prof. Mons. KAREL SKALICKÝ, Th.D. (nar. 1934). Jeho výpovědi jsou o to zajímavější, že on sám byl jako druhý sekretář kardinála Josefa Berana účastníkem Druhého vatikánského koncilu a bedlivým pozorovatelem římského i světového církevního a teologického dění.

Jeho výpovědi jsou o to zajímavější, že on sám byl jako druhý sekretář kardinála Josefa Berana účastníkem Druhého vatikánského koncilu a bedlivým pozorovatelem římského i světového církevního a teologického dění.

Papež Pavel VI. je vedle Jana XXIII. a pozdějších papežů, Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka, tak trochu v pozadí. Zdá se mi, že neprávem. Mohl byste jmenovat tři věci, které jsou pro Pavla VI. charakteristické?

Ta první je jeho neoblomná věrnost tradici. Ta druhá jeho otevřenost velikým problémům současného světa a církve. A ta třetí jeho veliká a téměř až strastiplná uvážlivost a odpovědnost, řídící se principem „dvakrát měř a jednou řež“, přičemž to „dvakrát“ by se mělo, když jde o Pavla VI., ještě znásobit. Někteří v tom viděli hamletovskou nerozhodnost, takže se mluvilo o jeho „hamletismu“, a dokonce o tom kolovaly i vtipy, jako například: „Jaký je rozdíl mezi svatým Petrem a Pavlem VI.“? A odpověď zněla: „Svatý Petr chytil rybu, kdežto Pavel VI. neví, kterou rybu chytit.“ Český to ovšem nezni tak brizantně ironicky jako v italské. Ital totiž, chce-li říct, že někdo je bezradný, řekne, že neví, kterou rybu chytit.

Pavel VI. předsedal druhé části Druhého vatikánského koncilu. V čem jej ovlivnil a co bychom si dnes měli připomínat?

Pavel VI. rozšířil koncilovou účast netoliko nekatolických pozorovatelů, nýbrž i žen. Tím určitou měrou přispěl k univerzálnějšímu pojmání otázek týkajících se ekumenismu a problémů současných lidí. Největší jeho přínos však vidím v tom, že udržel koncil v linii, kterou mu vytyčil Jan XXIII. Proti silnému náporu klerikalizující tendence menší části episkopátu zatlačit koncil do klerikalistického „papismu“ udržel vyváženou rovnováhu mezi mocí papeže a mocí biskupského kolegia. Velmi jasně to vyplývá z osobního papežova archivu týkajícího se sporů o kolegialitu, kterou pak s odstupem jednadvaceti let publikoval otec Giovanni Caprile SJ, ježmuž jej Pavel VI. osobně svěděl.

Ve své encyklice *Ecclesiam suam* věnoval jednu část vztahu církve s dnešním světem. Leitmotivem této části je slovo dialog. Co si pod ním Pavel VI. představoval?

Nemohl si pod ním myslet nic jiného než to, co dialog svou pravou podstatou je, totiž *dia-logos* čili skrze-slovo vedený rozhovor o dvou různých pojetích jednoho společného problému odlišně sdíleného rozdílnými partnery. Jde o jakési společné hledání správné odpovědi na sporný problém. Z takového společného hledání správné odpovědi však nikdo nikdy nevyjde stejný, takže to bylo v církvi považováno za silný argument proti dovolenosti dialogu o věcech víry. Taková námitka však vyvěrala ze zjednodušeného vidění dialogu, které nebere v úvahu, že jednou věcí je pravda víry a druhou věcí je její slovní vyjádření. Proto dialog lze vždycky vést o slovním přioděnění, zdůvodnění a důsledcích pravdy. Jen tam, kde se tvrzení setkává s bezpodmínečným protitvrzením, dialog končí. Že si církevní většina tuto prostou pravdu o dialogu začala uvědomovat, to je nehybnou zásluhou Pavla VI.

Mezináboženský dialog je něco, co dnes v prolínání a prostupování kultur nutně potřebujeme. Čím k těmto rozhovorům mezi katolickou církví a jinými vyznáními přispěl?

Přispěl k tomu nejen ideově, ale též institucionálně, když v roce 1964 založil při papežské kurii sekreta-

Jeden z pozdějších snímků papeže Pavla VI.

Snímek Profimedia

riát pro dialog s mimokřesťanskými náboženstvími a v roce 1965 sekretariát pro dialog s nevěřícími.

Pavla VI. tížily osudy lidí žijících za železnou oponou. Odsoudil invazi vojsk Varšavského paktu do Československa. Jak jste vnímal papeže při svém římském pobytu v?

Mohl jsem během poslední, čtvrté koncilní periody v roce 1965 sledovat velmi zblízka spor, zda komunismus má či nemá být odsouzen. Ve sporu, který sněm až vášnivě rozděloval, se Pavel VI. prokázal jako papež, jenž zůstal v linii Jana XXIII. – je si vědom toho, že jednou věcí je ideologická pravda komunismu a druhou věcí je politická skutečnost komunistického bloku. Směšovat oba aspekty vjedno je zdrojem mnoha nedorozumění. Proto měl za to, že komunismus jako ideologická pravda už nemusel být odsuzován, protože v minulosti byl odsouzen už vícekrát, takže stačilo na to jen poukázat. Avšak jako politická skutečnost komunistických států ve vratké jednotě se Sovětským svazem to vyžadovalo přístup politický, kdy musel vést diplomatický dialog, jinak

by nepřispěl k rozvolnění a nakonec k rozpadu celého komunistického bloku. Naštěstí našel pro tuto riskantní a nevděčnou činnost muže, který, nazvav ji „martyrium trpělivosti“, byl k ní mimořádně nadán a uvedl ji do zdárného konce. Byl jím Agostino Casaroli.

Jeho encyklika *Humanae vitae* se u části katolických křesťanů nesetkala s porozuměním. Obvykle se říká, že Pavel VI. byl nepochopeným papežem.

Dotkl jste se delikátní otázky. Když Pavel VI. vyňal její řešení z pravomoci koncilu a vyhradil si ji pro sebe a svou speciální komisi, většina koncilních otců v tom viděla zanedbání pravomoci koncilu, a tak se hřála naději, že používání antikoncepčních prostředků bude s určitými restrikcemi povoleno. Bylo proto nemalým otřesem, když nebylo. Protestních hlasů jak biskupů, tak teologů i laiků se vyrojilo habaděj. Co na to říct? Mám za to, že i zde je nutno pečlivě rozlišovat dvě věci: zákaz těchto prostředků a stanovení základního principu čisté manželsko-sexuální lásky v jejím nejvyšším ideálním dosažení.

Šlo tedy v první řadě o stanovení základního principu čisté sexuální lásky a teprve v druhé řadě o zákaz antikoncepčních prostředků.

Mentalita převládající za Alpami se soustředí na zákaz jako na bezpodmínečně nepřekročitelnou mez dovolenosti, kterou je nutno vždycky bezvýhradně splnit, čili antikoncepční prostředky nelze zakazovat, neboť dostát takovému zakazu překračuje síly veliké většiny manželů. Naopak mentalita, která vládne na jih od Alp, vidí v jakémkoli zakazu ne více než stanovení ideálního principu, co by se mělo zachovat, což v našem případě manželské čistoty vytyčuje metu, k jejímuž dosažení se jen nedokonale blížíme. Jinými slovy: v severo-germánské mentalitě je zákon bezpodmínečnou normou svého uskutečnění, kdežto v jiho-románské mentalitě je zákon vzdáleným ideálem, k jehož naplnění směřujeme každý podle svých sil. A jelikož, pokud jde o principy, musí být v jejich platnosti jasno, nelze je rozměňovat. Tato distinkce nebyla v encyklice *Humanae vitae* učiněna, a proto z toho vzniklo mnoho povyku, i když ne úplně pro nic, neboť nutí k neustálému promýšlení tohoto základního zdroje veškerého plození a rození, jímž sexuální manželský styk je.

Co pro vás osobně znamená papež Pavel VI.?

Znamená jakousi syntézu dvou svých předchůdců, Pia XII. a Jana XXIII. Byl jsem jednou nucen nastítnit tvář těchto tří papežů. Uvážil jsem nejprve postavu Pia XII. – vysoký, stíhlý muž ušlechtilé aristokratické tváře, pocházející ze starého římského šlechtického rodu Pacelliů, který vtisknul papežství ráz posvátné důstojnosti. Po něm pak přišel zavalitý, dobrácký synek z venkovského selského statku rodu Roncalliů se smyslem pro humor a hřejivou lidskost, jenž dal papežství ráz lidumilnosti a dobromyslnosti pastýřské péče. A po nich se na papežském stolci objevil elegantní milánský měšťan Montini s výrazným smyslem pro kulturu, zvláště francouzskou, takže někteří se odvážili mluvit o jeho „francesismu“, s velkou až strastiplnou uvážlivostí a odpovědností, jež se některým jevila jako hamletovská nerozhodnost, která však neváhala dát v rozkolísané pokoncilní době pevné, byť nepopulární směrnice.

Ztělesňoval mi tak papežství jako prozíravě obezřetné kormidlování mezi protichůdnými proudy. V tomto papežském trojlístku mi tudíž Pavel VI. představuje jakousi syntézu aristokratické důstojnosti a prosté venkovské zemitosti v měšťansky kultivované eleganci. Z čehož plyne závěr, že není papež jako papež. ZDENĚK A. EMINGER, teolog

